

Közigazgatási per és közigazgatási bírászkodás Szerbiában

KORHECZ TAMÁS

Szerbia, közel egy évszázad után, 2006 óta független, szuverén állam. Mindazonáltal, a közigazgatási határozatok bírósági felülvizsgálatának gazdag történelme és intézményrendszere alakult ki itt. A tanulmány célja, hogy a téma iránt érdeklődő olvasónak tömören összefoglalja a közigazgatási per és a közigazgatási bírászkodás jelenlegi jogi és intézményes keretét, a gyakorlatban felmerülő főbb kihívásokat az azokra adott potenciális válaszokat.

A jogállamiság követelményével összhangban a szerb Alkotmány és a Közigazgatási perekről szóló 2009. évi törvény teljeskörűen lehetővé teszi az egyének jogairól döntő hatósági határozatok bírósági felülvizsgálatát és ennek elsődleges szereplője a Közigazgatási Bíróság. Mindazonáltal, a közigazgatási bírászkodás gyakorlata számos olyan anomáliáról tanúskodik, amelyek joggal kérdőjelezik meg a bírósági felülvizsgálat hatékonyságát. 2010. évi megalakulása óta a Közigazgatási Bíróság eredménytelenül küzd a lassú ügyintézés és a megörökölt, majd tovább növekedő ügghátralék problémájával.

Administrative Court and Administrative Judgment in Serbia

After nearly a century, since the year 2006, Serbia is a sovereign, independent state. However, the judicial review of administrative decisions has a rich history and strong institutional background in Serbia. This paper aims to describe and sum up the present legal and institutional framework of the judicial review of administrative decisions, such as to point on the challenges arising in the judicial practice and to formulate possible answers to those challenges. In accordance with the rule of law principle, the Serbian Constitution and the Law on the Judicial Review of Administrative Acts from the year 2009 makes possible the review of all administrative acts by which the authorities decide on the rights and duties of persons before the Administrative Court. However, the jurisprudence of the Administrative Court reveals several difficulties which undermine the efficiency of the judicial review. Since its establishment, in the year 2010, the Administrative Court struggles with unreasonable lengthy procedures and inherited and still present mass of unresolved cases.

A jogállamiság alapvető követelménye a független bírói hatalom megléte, ennek keretében pedig annak lehetősége, hogy az állampolgárok bírói védelemben részesülhessenek a közigazgatási hatalom jogaikat érintő törvénytértő egyedi döntéseivel szemben. A közigazgatás törvényessége a közigazgatási határozatok bírósági felülvizsgálatának lehetősége nélkül üres frázis. Mindez hatványozottan érvényes a törékeny jogállami hagyományokkal rendelkező közép-kelet-európai, volt szocialista országokra. Noha az általánosítás ebben az esetben is kerülendő, megállapítható, hogy ezek az országok mára szinte kivétel nélkül alkotmányos alapelv rangjára emelték a független bírói hatalom és a közigazgatás törvényességének az elvét, törvényeik pedig számos konkrét megoldást és garanciát tartalmaznak arra vonatkozóan, hogy megvalósulhasson a független bíróságok kontrollja a közigazgatás tevékenysége felett. Mindazonáltal, a joggyakorlat vizsgálata gyakran fedi fel a rendszerek gyengeségeit, leplezi le a valós politikai akarat hiátusát a jogelvek gyakorlati és következetes alkalmazásának tekintetében. A független bírói hatalom és a közigazgatás törvényességének mímelése gyakori specifikuma a térség országainak, amelyek sokkal nehezebben szabadulnak az autoriter szokásoktól, beidegződésektől és hagyományoktól, mintsem azok jogi kereteitől és intézményeitől. Hasonló nehézségekkel küzd a nyugat-balkáni térség legnagyobb állama, a Szerbiai Köztársaság (a továbbiakban: „Szerbia”) is.

Szerbia, a közös jugoszláv állam keretében eltöltött közel kilencven év után 2006 óta független, szuverén állam. Mindazonáltal, a közigazgatási határozatok bírósági felülvizsgálatának gazdag történelme, és dinamikusan változó, fejlődő intézményrendszere alakult ki Szerbiában. Ennek a tanulmánynak kendőzetlen szándéka, hogy a téma iránt érdeklődő olvasónak tömören összefoglalja a közigazgatási per és bíraskodás történelmét és jelenét, a jelenlegi jogi és intézményes kereteket, a gyakorlatban felmerülő főbb kihívásokat az azokra adott potenciális válaszokat.

Történelmi áttekintés

Miután a 19. században Szerbia¹ fokozatosan felszabadult a több évszázados török hódoltság alól újraépítette jogi és állami intézményrendszerét. A francia mintára megalakított, az uralkodó által irányított államtanács a 18. század elején a legfőbb hatalmi szerv volt, és egyesítette a törvényhozói, végrehajtó és bírói hatalmat.² A közigazgatási bíraskodás és a közigazgatási per megjelenése összefügg az államtanács szerepének változásával. Az államtanács mint alkotmányos hatalmi szerv a kenézzel együtt a Sreten napi, 1835-ben elfogadott alkotmánnyal jelenik meg. Az alkotmányos és törvényi változásokkal ez a szerv a 19. század második felében fokozatosan alakult át közigazgatási bírósággá. Noha korábban is elbírálta a közigazgatási határozatokra és intézkedésekre vonatkozó panaszokat és kifogásokat, az államtanács

1 A 19. század második felében államiságát visszanyerő Szerbia területe jelentősen kisebb volt a mai Szerbia területénél, ennek a 20. századig nem volt része a mai Vajdaság területe, Koszovó, de a Szadzszák sem.

2 LILIĆ, Stevan (1998): *Upravno pravo*. (Közigazgatási jog) Beograd, Savremena administracija. 489.

csak az 1869. évi Alkotmánnyal lett felhatalmazva arra, hogy közigazgatási perben felülvizsgálja a miniszeri határozatok törvényességét (ekkor veszíti el törvényhozói hatáskörét, amelyet attól kezdve a népképviselőház gyakorol). 1870-ben külön törvény születik az államtanácsról, ez a jogszabály részletesen szabályozza ennek az állami szervnek a funkcióit és a közigazgatási per fogalmát is meghatározza: „ez olyan per, amely egy magánszemély és a közigazgatási hatalom között áll fenn akkor amikor a közigazgatási hatalom parancsával vagy határozatával a törvény parancsával ellentétesen megsértették a magánszemély jogát”.³ A további alkotmányreformok nem módosították lényegesen az államtanács közigazgatási bírósági funkcióját egészen a közös délszláv állam, a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság létrejöttéig. 1922-ben új törvény született az államtanácsról és a közigazgatási bíróságokról. Ennek értelmében a közigazgatási bíráskodás kikerült a közigazgatási szervezetéből, de kívül maradt az általános hatáskörű bíróságok szervezetén is.⁴ Az államtanács a legfelsőbb közigazgatási bíróság lett, alatta pedig megalakultak a területi elsőfokú közigazgatási bíróságok, ezek székhelyei Belgrádban, Zágrábban, Ljubljanában, Szarajevóban, Dubrovnikban (később Podgoricában), Szkopjében és Újvidéken voltak.⁵ A joggyakorlat egységesítése érdekében az államtanács általános ülésének joga volt megvitatni a közigazgatási-bírói gyakorlatot és a nyitott közigazgatási-jogi kérdéseket és jogegységi állásfoglalásokat elfogadni annak érdekében, hogy a bírói tanácsok gyakorlatát egységesítse. Az államtanács ezen állásfoglalásai kötelezőek voltak a bírói tanácsok számára és megjelentek a *Hivatalos Közlöny*ben is. Az államtanács állásfoglalásainak nagy hatása volt nemcsak a közigazgatási bírósági gyakorlatra és a közigazgatás tevékenységére, de a közigazgatási jog egészének a fejlődésére is a Szerb-Horvát-Szlovén Királyságban (az ország hivatalos neve 1929-ben Jugoszláv Királyság lett).⁶

A második világháborút követően Jugoszlávia államberendezése jelentősen átalakul, létrejön a kommunista vezetésű Jugoszláv Föderatív Népköztársaság, amely meghirdeti a Jugoszláv Királyság jogrendszerével való szakítást. Ezzel összhangban teljes egészében felszámolják a közigazgatási bíráskodás és a közigazgatási perek államtanácshoz kötődő rendszerét és hagyományait is. A második világháborút követő első években szovjet mintára és hatásra a közigazgatás ellenőrzése a politikai népképviselői szervek hatáskörébe került, a közigazgatási perre pedig mint felesleges és meghaladott ellenőrzési mechanizmusra tekintettek.⁷ A Szovjetunióval történt 1948. évi szakítást követően azonban a közigazgatási perek intézménye hamarosan visszakerült a jogrendbe, úgy a szövetségi állam szintjén, mint Szerbiában, annak tagállamában.

3 LILIĆ (1998) 489.

4 LILIĆ, Stevan – DIMITRIJEVIĆ, Predrag – MARKOVIĆ, Milan (2006): *Upravno pravo*. (Közigazgatási jog) Beograd, Savremena administracija. 413.

5 LILIĆ–DIMITRIJEVIĆ–MARKOVIĆ (2006) 413.

6 TEOFILOVIĆ, Petar – KORHECZ, Tamás (2018): *Upravno postupanje i sudska kontrola zakonitosti upravnih akata*. (Közigazgatási eljárás és a közigazgatási határozatok törvényességének bírósági felülvizsgálata) Beograd, Službeni glasnik. 280.

7 MILKOV, Dragan (2003): *Upravno pravo III. – Kontrola uprave (Közigazgatási jog III. – A közigazgatás ellenőrzése)* Novi Sad, Univerzitet u Novom Sadu – Pravni fakultet. 57.

1952-ben megszületik a szocialista Jugoszlávia első törvénye a közigazgatási perekről, amely széleskörűen lehetővé tette a közigazgatási határozatok bírósági felülvizsgálatát.⁸ Ugyanakkor az új jogi keretekben nem hoztak létre önálló közigazgatási bíróságokat, hanem a közigazgatási perek vezetését a magasabb rangú, általános hatáskörű bíróságok (kerületi és köztársasági és tartományi legfelsőbb bíróságok) hatáskörébe rendelték, amelyekben külön közigazgatási peres osztályok és bírói tanácsok jöttek létre.⁹ Az ekkor felálló rendszer évtizedeken át keveset változott. A későbbi törvényi reformok, az 1977-es, majd az 1996-os jugoszláv törvények a közigazgatási perekről csak apróbb módosításokat eszközöltek. Érdemi változásra csak azután került sor, hogy a jugoszláv szövetségi állam végleg megszűnt, és Szerbia 2006-ban önálló állam lett. 2009 végén megszületett a ma is hatályos (azóta egyszer sem módosított) közigazgatási perekről szóló törvény,¹⁰ amely jelentős változásokat vezetett be a közigazgatási bíráskodás rendszerében, másrészt a közigazgatási per szabályait is módosította. 2010-ben elkezdte munkáját a Közigazgatási Bíróság, amely országos hatáskörű bíróságként központi szerepet, és gyakorlatilag kizárólagos hatáskört kapott a közigazgatási perek vezetésére.¹¹

A közigazgatási per és a közigazgatási bíráskodás tételes jogi kerete és intézményrendszere

Az alkotmányos keretek

A jogszabályi hierarchia szempontjából a közigazgatási perre és a közigazgatási bíráskodásra vonatkozó legfontosabb szabályokat Szerbia hatályos alkotmánya tartalmazza. Ezek közül a bírói hatalomra és a bíróválasztásra vonatkozó általános szabályok mellett külön jelentősége van az Alkotmány 198. szakaszának,¹² amely szavatolja a közigazgatási határozatok bírósági felülvizsgálatának lehetőségét. Szerbia alkotmánya kimondja, hogy a bírói hatalom egységes az ország területén, valamint hogy a bíróságok önállóan és függetlenül végzik munkájukat és az Alkotmány, a törvények, törvényi felhatalmazás alapján más jogszabályok, a nemzetközi jog általánosan elfogadott szabályai és a becikkelyezett nemzetközi szerződések alapján ítélik meg.¹³ A bíróságok hatáskörét, alapítását és szervezetét törvény szabályozza, lehetnek általános és különös hatáskörű bíróságok.¹⁴ Az alkotmány egyetlen bíróságot nevesít,

8 LILIĆ–DIMITRIJEVIĆ–MARKOVIĆ (2006) 414.

9 TEOFILOVIĆ–KORHECZ (2018) 281.

10 Zakon o upravnim sporovima, Službeni glasnik RS, br. 111/2009.

11 TEOFILOVIĆ–KORHECZ (2018) 281.

12 A szerbiai normatan és jogszabályalkotási hagyományok értelmében az alkotmány, a törvények, de a különböző rendeletek alapvető, arab számokkal jelölt önálló részegysége a „szakasz”, a magyarországi gyakorlat esetében a „szakasz” az Alaptörvény esetében a „cikk” a törvények és rendeletek esetében a „paragrafus” megfelelője.

13 Ustav Republike Srbije, Službeni glasnik RS, br. 98/2006, 142. szakasz, 1–2. bek.

14 Ustav Republike Srbije, Službeni glasnik RS, br. 98/2006, 143. szakasz, 1–2. bek.

ez pedig a Legfelsőbb Semmítőszék, amely a legrangosabb bíróság az országban.¹⁵ A bírák választására vonatkozó legfontosabb szabályokat, aránylag részletesen tartalmazza az Alkotmány 5. részének 7. fejezete. Az ebben található rendelkezések minden bíró megválasztására egységesen vonatkoznak, így a Közigazgatási Bíróság bíráinak a megválasztására is. Ezek értelmében a bírákat az első bíróválasztás alkalmával a Népképviselőház választja meg hároméves megbízatásra, a kilenc tagú Bírói Főtanács javaslatára. A már megválasztott bírák további (meghatározatlan időre történő) kinevezése a Bírói Főtanács kizárólagos hatáskörébe tartozik, éppúgy mint azok esetleges felmentésének kérdése is. Mint már azt említettük, a közigazgatási perre vonatkozóan az alkotmány egyetlen külön rendelkezést tartalmaz. A 198. szakasz, amelynek címe *A közigazgatás törvényessége* második bekezdése a következő képpen rendelkezik: „A jogosultságot, kötelezettséget vagy a törvényen alapuló érdeket megállapító végleges egyedi aktus a bíróság előtti közigazgatási perben felülvizsgálható, amennyiben a meghatározott esetben törvény nem határoz meg másféle bírósági védelmet.”

A fenti rendelkezés értelmében a közigazgatási perben felülvizsgálható minden hatósági határozat, amely valamely jogosultságról, kötelezettségről vagy törvényen alapuló érdekről dönt, azzal hogy törvényben előírható, hogy egy adott határozat esetében másfajta bírósági védelem biztosított. Az idézett alkotmányos rendelkezés kizárja annak lehetőségét, hogy egy közigazgatási határozat ellen ne lehessen bírósághoz fordulni (ezt törvény sem zárhatja ki),¹⁶ sőt olyan esetekben is lehetővé teszi a bírósági felülvizsgálatot, amikor kérdéses, hogy az adott döntésnek, amely jogokat és kötelezettségeket érint, milyen a jogi természete.

Törvényes keretek

A közigazgatási perre és a közigazgatási bírászkodásra vonatkozó elsődleges jogforrás a Közigazgatási perekről szóló 2009. évi törvény. Ugyanakkor, a közigazgatási bírászkodásra, a Közigazgatási Bíróságra, a Közigazgatási Bíróság bíraira, azok megválasztására és státusára az összes bíróságra vonatkozó úgynevezett bírósági törvények is vonatkoznak. A bírói hatalomra vonatkozó legfontosabb törvények a következők: a bíróságok berendezéséről szóló törvény,¹⁷ a bírákról szóló törvény,¹⁸

15 Ustav Republike Srbije, Službeni glasnik RS, br. 98/2006, 143. szakasz, 4.bek.

16 Az Alkotmánybíróság számos olyan törvényes rendelkezés alkotmányellenességét mondta ki, amelyek kizárták egy-egy közigazgatási határozat ellen a bírósági felülvizsgálat lehetőségét. (Például fegyvertartási törvény.)

17 Zakon o urednjenjusudova, Službeni glasnik RS, br. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 31/2011, 78/2011, 101/2011, 101/2013, 106/2015, 40/2015, 13/2016, 108/2016, 113/2017, 65/2018.

18 Zakon o sudijama, Službeni glasnik RS, br. 116/2008, 58/2009 – odluka US, 104/2009, 101/2010, 8/2012, 121/2012, 124/2012, 101/2013, 111/2014, 117/2014, 40/2015, 63/2015, 106/2015, 63/2016, 47/2017.

a bíróságok és ügyészségek székhelyéről és illetkességéről szóló törvény,¹⁹ valamint a Bírói Főtanácsról szóló törvény.²⁰

A bíróságok berendezéséről szóló törvény értelmében Szerbiában az általános hatáskörű bíróságok az alapfokú bíróságok, a felsőbb bíróságok, a fellebviteli bíróságok (ítélőtáblák), valamint a Legfelsőbb Semmitőszék, míg a külön hatáskörű bíróságok a Közigazgatási Bíróság, a gazdasági bíróságok (cégbíróságok) és a Fellebviteli Gazdasági Bíróság, a szabálysértési bíróságok és a Fellebviteli Szabálysértési Bíróság.²¹

A Közigazgatási Bíróság – hatáskör, szervezet, gyakorlat

A vonatkozó törvények rendelkezései értelmében a közigazgatási per lefolytatása a Közigazgatási Bíróság hatáskörébe tartozik. Ezért a közigazgatási perre vonatkozó eljárási szabályok ismertetése előtt a Közigazgatási Bíróság hatáskörét és szervezetét ismertetjük.

Már a fentiekben ismertetett alkotmányos és törvényi rendelkezésekből is egyértelmű, hogy a szerbiai Közigazgatási Bíróság, a szerbiai Alkotmánybíróságtól eltérően a bíróságok szervezetébe szervesen beépített törvényszék, amelynek szervezetére, bíráira, pénzelésére, igazgatására és működésére az összes bíróságra vonatkozó egységes szabályozás érvényes.

A közigazgatási perekről szóló 2009. évi törvény (a továbbiakban: Kptv.) értelmében a közigazgatási perben, a felperes keresetéről, a végleges közigazgatási határozat, vagy más egyedi jogi aktus törvényességéről a Közigazgatási Bíróság mint különös hatáskörű bíróság dönt.²² Tekintettel arra, hogy a Közigazgatási Bíróság ítéletei és határozatai jogerősek, rendes jogorvoslat – fellebbezés – azokkal szemben kizárt,²³ a közigazgatási perek meghatározó többségében a kizárólag a Közigazgatási Bíróság jár el. Kivételesen, a törvényben meghatározott esetekben a bíróság jogerős döntése ellen rendkívüli felülvizsgálati kérelemnek van helye, amiről a Legfelsőbb Semmitőszék dönt. Ennek ismeretében megállapíthatjuk, hogy a közigazgatási per elbírálásában, a Közigazgatási Bíróság mellett kivételesen a Legfelsőbb Semmitőszék is illetékes. A Közigazgatási Bíróság a közigazgatási perek mellett még egy lényeges hatáskörrel rendelkezik, ez a választási folyamatok során történt döntések törvényességének bírósági felülvizsgálata.

A közigazgatási perben a bíróság három bíróból álló tanácsokban ítélik, kivéve, ha a Kptv. másként nem rendelkezik.²⁴ A Közigazgatási Bíróság döntése ellen a felülvizsgálati kérelemről a Legfelsőbb Semmitőszék hármas bírói tanácsa dönt.²⁵

19 Zakon o sedištima poručjima sudovi i javnih tužilaštava, Službeni glasnik RS, br. 101/2013.

20 Zakon o Visokom savetu sudstva, Službeni glasnik RS, br. 116/2008, 101/2010, 88/2011, 106/2015.

21 Zakon o urednju sudova, 11. szakasz.

22 Zakon o upravnim sporovima. 8. szakasz, 1. bekezdés.

23 Zakon o upravnim sporovima. 7. szakasz.

24 Zakon o upravnim sporovima. 8. szakasz, 2. bekezdés.

25 Zakon o upravnim sporovima. 9. szakasz.

Szerbia Közigazgatási Bíróságának, annak elnökét is beleértve jelenleg összesen 41 bírója van, ezek közül 23 a bíróság székhelyén, Belgrádban dolgozik, míg a többiek a három székhelyen kívüli részleg keretében (nyolc bíró az újvidéki részlegben, hat a kragujevaci, míg négy a niši részlegben).²⁶ Törvény határozta meg, hogy a Közigazgatási Bíróság székhelye Belgrád, de azt is, hogy a bíróságnak részlegei működnek Újvidéken, (ennek területi illetékessége a nagybecskereki, az újvidéki, a zombori, a sremska mitrovicai, a szabadkai, valamint a šabaci felsőbbbíróságok területére terjed ki) Kragujevacban, (ennek területi illetékessége a jagodinai, a kragujevaci, a kruševaci, a kraljevoji, a novi pazari, az užicei, valamint a čačaki felsőbbbíróságok területére terjed ki), valamint Nišben (ennek területi illetékessége a vranjei, a leskovaci, a niši, a prokuplji, valamint a piroti felsőbbbíróságok területére terjed ki).²⁷

A 2017. évben, a Közigazgatási Bíróság éves beszámolója alapján, a bíróság összesen 21 741 új ügyet iktatott, míg a befejezetlen ügyek száma elérte 28 189-et. Ebben az évben 19 180 ügyet fejezett be.²⁸ Az idézett szám adatok arról tanúskodnak, hogy a Közigazgatási Bíróság jelenlegi kapacitásai, a bírák létszáma nem teszi lehetővé az ügyhátralék csökkentését. Részben ennek felismerése vezetett el oda, hogy a Bírói Főtanács 50 főre növelje a Közigazgatási Bíróságon a bírák létszámát. Ennek következtében jelenleg is folyamatban van az a bíróválasztási eljárás, amelynek keretében tíz új bírót választanak meg a Közigazgatási Bíróságra.²⁹ A megoldatlan ügyek terhe, születése óta nehezíti a Közigazgatási Bíróság munkáját, ennek fő oka, hogy ez a bíróság mintegy 18 ezer megoldatlan, „szakállas” ügyet vett át a Szerbiai Legfelsőbb Bíróságtól, így a bíróság nem indulhatott tiszta lappal.³⁰ Az ettől kezdve a folyamatosan dagadó ügyhátralék következtében állandóan növekszik a közigazgatási perek elbírálásának ideje. A per elindításától számított két éven belül ritkán születik meg a jogerős döntés, de ez az idő gyakran a három évet is meghaladja. Ha ehhez hozzáadjuk, hogy a közigazgatási perek 93%-ában szóbeli tárgyalás megtartása nélkül dönt a bíróság, valamint azt, hogy a bíróság még akkor is, amikor helyt ad a keresetnek, majdnem mindig új eljárásra kötelezi az alperest, és nem dönt érdemben, komolyan megkérdőjelezhető a Közigazgatási Bíróság által biztosított jogvédelem hatékonysága.

26 *Godišnji raspored poslova Upravnog suda za 2018.* (A Közigazgatási Bíróság 2018 évi munkaterve) Godinu. Forrás: www.up.sud.rs/uploads/useruploads/godisnji-raspored/GODI%C5%A0NJI-RASPORED-POSLOVA-ZA-2018.pdf (2018. 02. 02.).

27 *Zakon o sedištima i područjima sudova i javnih tužilaštava.* 8. szakasz.

28 *Godišnji izveštaj o radu Upravnog suda po materijama za period od 01. januara 2017. do 31. decembra 2017. g.* (A Közigazgatási Bíróság beszámolója a 2017. január 1. – december 31. közötti időszakra) 1. Forrás: www.up.sud.rs/uploads/useruploads/Izvestaji-o-radu-suda/GODI%C5%A0NJI-IZVE%C5%A0TAJ-ZA-2017.pdf (2018. 02. 02.).

29 *Godišnji izveštaj o radu Upravnog suda...* 5.

30 A Közigazgatási Bíróság elnök asszonyának a nyilatkozata értelmében 2010. január 1-jén, amikor a bíróság elkezdte működését 18 ezer megoldatlan ügyet örökölt a Legfelsőbb Bíróságtól, ehhez már ugyanabban az évben 16 ezer új ügy csatlakozott. Ebben az évben a bíróság közel 14 ezer ügyet oldott meg, főleg azokat, amelyek az előző évekből származtak, így az új ügyek elbírálása máris sokat késett. Lásd: *Kurir*, 2011. február 10. Forrás: www.kurir-info.rs/vesti/drustvo/upravni-sud-resio-63-odsto-predmeta-74413.php (2012. 08. 02.).

Az Alkotmánybíróság gyakorlatában gyakran találkozunk olyan ügyekkel, amelyekben a polgárok az észszerű időben való döntéshozatalra való joguk megsértésére panaszkodnak, ezekben az ügyekben megtörténik, hogy egyazon közigazgatási ügy másfél évtized alatt sem fejeződik be jogerősen, noha már háromszor vagy négyszer kerül a közigazgatási bíróság elé.³¹ A Közigazgatási Bíróság fentiekben említett gondolatai alapvetően három okra vezethetők vissza. Az első, hogy a Legfelsőbb Bíróságtól „örökölt” 18 ezer megoldatlan „szakállas ügy” elbírálása előnyt élvezett a működés első két esztendejében, ami oda vezetett, hogy a már a Közigazgatási Bírósághoz címzett keresetek ezalatt, hosszú ideig fiókban maradtak. Az így keletkezett késést a bíróság máig sem tudta behozni, maga előtt tolja. A másik ok, hogy az évi ügytömeg nincs összhangban a bírák, tanácsosok és fogalmazók létszámával, a kapacitások bővítésére vonatkozó igényeket csak 2018-ban hallgatták meg a Bírói Főtanácsban, ami tíz új bíró megválasztását fogja eredményezni. Harmadszor, az ügyek érdemi elbírálása és szóbeli tárgyalás hiátusa alapvetően az előző két ok együttes eredménye, hiszen amennyiben jelentősen több lenne a szóbeli tárgyalás, bizonyítási cselekmény, amely az érdemi közigazgatási elbírálás törvényi feltétele is, akkor a jelenleginél jelentősen nagyobb lenne a megoldatlan ügyek így is hatalmas száma.

A Kptv. főbb szabályai

A közigazgatási perek fő jogforrása a Kptv., amely számos újítást vezetett be az addigi törvényi szabályozáshoz képest. Egyebek mellett bővítette a közigazgatási perben felülvizsgálható hatósági határozatok körét, megállapította a Közigazgatási Bíróság kizárólagos illetékességét, kizárta a fellebbezés lehetőségét a határozatai ellen, bevezette az elektronikus ügyintézés lehetőségét, főszabályként kötelezővé tette a szóbeli tárgyalás megtartását és a tényállás bíróság általi megállapítását, lehetővé tette a kártérítési igény elbírálását, kiszélesítette, esetenként pedig kötelezővé is tette a közigazgatási ügy bírósági ítélettel való eldöntését stb.³² A 79 törvényszakaszból álló jogszabály részletesen szabályozza a közigazgatási perre vonatkozó összes lényeges kérdést. Ugyanakkor, a Kptv. által nem szabályozott kérdésekben a 74. szakasz előírja a Polgári perrendtartási törvény szabályainak alkalmazását (kézbesítés, idézés, képviselő, bizonyítékok, bizonyítás, perköltségek stb.). Az alábbiakban tömören ismertetjük Kptv. fontosabb szabályait.

31 A szerző ezen megállapítását a saját alkotmánybírói gyakorlatára és tapasztalatára alapozza.

32 A Közigazgatási Bíróság közigazgatási ügyet érdemben eldöntő ítéleteinek eseteiről lásd bővebben: CUCIĆ, Vuk V. (2015): *Upravni spor pune jurisdikcije – Moledi i vrste*. Beograd, Pravni fakultet u Beogradu. PhD-értekezés. 270–276. Forrás: <https://fedorabg.bg.ac.rs/fedora/get/o:10148/bdef:Content/get> (2018. 10. 02.).

A közigazgatási per tárgya

A közigazgatási per elsődleges tárgyát a végleges közigazgatási határozat törvényessége képezi. A Közigazgatási Bíróság a kereset alapján felülvizsgálja a végleges közigazgatási határozat törvényességét, azaz azokét a közigazgatási határozatokét amelyek ellen nincsen helye a rendes jogorvoslatnak, azaz fellebbezésnek.³³ A közigazgatási határozat fogalmát a Kptv. a következőképpen definiálja: „Ez egy egyedi határozat, amellyel az illetékes szerv, jogszabályt közvetlenül alkalmazva természetes vagy jogi személy, vagy más ügyfél bizonyos jogáról vagy kötelezettségéről dönt közigazgatási ügyben.”

A végleges közigazgatási határozatokon kívül a Kptv. lehetővé teszi a közigazgatási per elindítását más egyedi határozatok esetében is, ezek a következők:

- a) végleges egyedi határozat ellen, amelyekkel jogról, kötelezettségről vagy törvényes érdekről döntöttek, és amelyekkel szemben a törvény nem ír elő másmilyen bírósági védelmet;³⁴
- b) végleges egyedi döntések ellen, amennyiben ezt törvény írja elő.³⁵

A közigazgatási perben megtámadható határozatok számának a fenti kibővítésével a törvényhozó feltételezett szándéka az lehetett, hogy az Alkotmány 198. szakaszával összhangban a közigazgatási per vezetésének lehetőségét kiterjessze azokra az egyedi hatósági döntésekre is, amelyek nem tartoznának bele a közigazgatási határozat törvényi meghatározásába vagy a tudomány által alkotott fogalommeghatározásokba. Különösen vitás lehet annak eldöntése, hogy mi számít közigazgatási ügyben hozott döntésnek. A Kptv. értelmében ezek az „egyéb” döntések ki vannak egyenlítve a közigazgatási határozattal.³⁶

A fentiekén túl közigazgatási per tárgya lehet a közigazgatás hallgatása is, illetve az az eset, amikor a közigazgatási szerv a törvényes határidőn belül nem hoz döntést, nem bírálja el a hatósági ügyet. Ezen hallgatás törvényességének elbírálása ugyancsak lehet a közigazgatási per tárgya, azaz a közigazgatási perben a felperes kérheti a bíróságtól, hogy kötelezze a hatóságot a döntéshozatalra, vagy ítéletével maga döntsön a közigazgatási ügyben, és azzal helyettesítse az elmaradt közigazgatási határozatot. A közigazgatás hallgatása esetében, amennyiben az illetékes hatóság nem hozza meg a végleges döntést a törvénnyel előírt határidőn belül (ez rendszerint a kérelem benyújtásától számított 30 vagy 60 nap),³⁷ az ügyfél köteles még egyszer kérvényezni a végleges közigazgatási határozat meghozatalát egy újabb hétnapos határidőben. Amennyiben ez nem történik meg, az ügyfélnek joga van keresettel közigazgatási pert indítani a közigazgatás hallgatási miatt.³⁸ A felsoroltakon túl, a közigazgatási per tárgya lehet továbbá az eljárás során a hatóság által elkobzott eszköz/tárgy

33 Zakon o upravnim sporovima, 14. szakasz.

34 Zakon o upravnim sporovima, 3. szakasz, 2. bek.

35 Zakon o upravnim sporovima, 3. szakasz, 3. bek.

36 Zakon o upravnim sporovima, 3. szakasz, 4. bek.

37 Zakon o upravnom postupku, Službeni glasnik RS, br. 18/2016, 145. szakasz, 2–3. bek. 174. szakasz, 1. bek.

38 Zakon o upravnim sporovima, 19. szakasz.

visszakövetelése, valamint a közigazgatási határozattal okozott kár megtérítése iránti igény is.³⁹ Ezekben az esetekben olyan polgári jogi követelésekről beszélhetünk, amelyek alapját a törvénytelen közigazgatási határozat képezi. A felperes által támasztott fenti követelésekről a Közigazgatási Bíróság saját megítélése alapján dönt, de erre nem köteles, bármikor polgári per indítására utasíthatja a felperest.

Az előbbieken ismertetett szabályok értelmében, a közigazgatási perben jogszabály törvényessége nem vizsgálható felül, a különböző rendeletek, utasítások, szabályzatok törvényességének a felülvizsgálata az Alkotmánybíróság hatáskörébe tartozik.

A közigazgatási per résztvevői – a felek

A közigazgatási perben a peres felek minden esetben a felperes és az alperes, de a közigazgatási perben félként jelenhet meg az érdekelt harmadik személy is. A felperes a Kptv. értelmében lehet természetes személy, jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező személy, amennyiben úgy véli, hogy a közigazgatási határozattal megsértették valamely jogát vagy törvényen alapuló érdekét.⁴⁰ A közigazgatási perben felperesként jelenhetnek meg jogi személyiséggel nem rendelkező szubjektumok-kollektivitások is amilyenek az állami szervek, önkormányzati szervek, gazdasági társaságok részlegei, települések stb. amennyiben ezek lehetnek azon jogok kedvezményezettjei, vagy köteleességek és terhek alanyai, amelyekről a közigazgatási aktsussal döntöttek.⁴¹

Közérdekből a közigazgatási perben felperes lehet az ügyész vagy a vagyoni jogi ügyész is. Az első abban az esetben amennyiben a közigazgatási határozat törvényellenesen megsértette a közérdeket, a magánérdek javára, az utóbbi pedig amennyiben a közigazgatási határozat törvényellenesen megsértette az állam vagyoni érdekeit.⁴²

Az alperes

A közigazgatási perben a másik peres fél az alperes. Az alperes mindig az a hatóság, amely meghozta a keresettel megtámadott, végleges közigazgatási határozatot.⁴³ Ez rendszerint a fellebbezést elbíráló másodfokú szerv, de amennyiben a fellebbezést a törvény kizárta, akkor az elsőfokú.

A közigazgatási perben félként jelenhet meg az ügynevezett érdekelt harmadik személy is. Ezek olyan személyek, akiknek a felülvizsgált közigazgatási határozat megsemmisítése kárára lenne. Ez lehet a közigazgatási eljárásból az ellenérdekű második fél, vagy amennyiben az eljárást az ügyész vagy a vagyoni jogi ügyész indította el mint felperes, akkor a közigazgatási eljárásügyfele.

39 Zakon o upravnim sporovima, 16. szakasz.

40 Zakon o upravnim sporovima, 11. szakasz, 1. bek.

41 Zakon o upravnim sporovima, 11. szakasz, 2. bek.

42 Zakon o upravnim sporovima, 11. szakasz, 4. bek.

43 Zakon o upravnim sporovima, 12. szakasz.

A kereseti kérelem (keresetlevél) tartalma és benyújtása

A felperes a közigazgatási pert keresetlevéllel indítja el. Ennek formai elemeit és tartalmát a Kptv. határozza meg, tartalmaznia kell a felperes nevét és lakcímét vagy székhelyét, a közigazgatási határozat megjelölését, a kereset indokait, a javaslatot, hogy milyen irányban és mértékben kéri a közigazgatási határozat megsemmisítését és a felperes saját kezű aláírását.⁴⁴ A keresetlevélhez mellékelni kell a közigazgatási határozat eredeti példányát vagy annak másolatát, amennyiben pedig a közigazgatási pert a közigazgatás hallgatása miatt indították, akkor csatolni kell a fellebbezést, illetve a megismételt kérelmet, és ezen iratok beadását igazoló bizonyítékot.⁴⁵ Amennyiben a keresetlevelet a fél, a jogi képviselőjén keresztül adja be, mellékelni kell a felhatalmazás eredeti példányát is.⁴⁶ A keresetlevelet és annak csatolmányait közvetlenül a Közigazgatási Bíróságnak kell benyújtani, annak székhelyén személyesen, postai úton, vagy elektronikus dokumentum formájában. A katonák a keresetlevelet átadhatják a saját egységüknek vagy intézményüknek is.⁴⁷ A keresetlevelet és annak csatolmányait legalább két példányban kell átadni, de amennyiben van harmadik érdekelt fél, akkor egy példányt a részére is mellékelni kell.⁴⁸ A keresetlevél beadási határideje a végleges közigazgatási határozat kézbesítését követő 30 nap. A közigazgatás hallgatása esetében ilyen határidő nincs, ott a keresetlevél csak idő előtt átadott lehet. A keresetlevél benyújtásának a közigazgatási határozat végrehajtására vonatkozóan nincs felfüggesztő hatálya, de bizonyos feltételek megléte esetében a felperes indokolt kérelmére a bíróság külön végzéssel elrendelheti a végrehajtás felfüggesztését.⁴⁹

A közigazgatási per elindításának az okai

A közigazgatási per a hatóság végleges közigazgatási határozatának a törvénytelen-sége miatt indítható el, mégis a törvényhozó célszerűnek ítélte meg, hogy a Kptv. részletesen, mintegy útmutatóul felsorolja, mely konkrét okokból lehet elindítani a közigazgatási pert, mi képezheti a közigazgatási határozat törvénytelen-ségét. Ez lehet eljárásjogi⁵⁰ és anyagi jogi⁵¹ törvénytelen-ség egyaránt, és törvénytelen-ségbe a vonatkozó törvény alatti jogszabályok megsértését is bele kell érteni. A Kptv. külön kitér a szabad mérlegelés alapján hozott közigazgatási határozatok törvényességi felülvizsgálatára, amelyek ugyancsak felülvizsgálhatók. Ezek esetében csakis maga

44 Zakon o upravnim sporovima, 22. szakasz, 1.bek.

45 Zakon o upravnim sporovima, 22. szakasz, 2–3. bek.

46 Zakon o upravnim sporovima, 22. szakasz, 4–5.bek.

47 Zakon o upravnim sporovima, 20. szakasz.

48 Zakon o upravnim sporovima, 22. szakasz, 6. bek.

49 Zakon o upravnim sporovima, 23. szakasz, 2.bek.

50 Hatáskörre és illetékességre vonatkozó törvénytelen-ség, az eljárási szabályok megsértése, a tévesen megállapított tényállás, a szabályosan megállapított tényállásból levont téves következtetés, a határozat formai hiányosságai stb.

51 Téves törvény vagy rendelkezés alkalmazása, annak téves értelmezése stb.

a szabad mérlegelés nem vizsgálható felül, de a szabad mérlegelés vonatkozásában is léteznek törvényi korlátok: amennyiben a hatóság túllépte a törvényben meghatározott mérlegelési jogát vagy amennyiben a szabad mérlegelést nem abból a célból alkalmazta, amelyet a törvényhozó a hatóság számára kijelölt a közigazgatási határozat megsemmisíthető.⁵² A közigazgatási per elindításának külön oka lehet az is, ha az alperes ismételtén meghozta azt a közigazgatási határozatot, amelyet előzőleg a bíróság ítéletével megsemmisített.⁵³ Noha ezen a helyen a törvény ezt külön nem nevesíti, de a közigazgatási per elindítható a közigazgatás hallgatása esetében is.

A közigazgatási per előkészítő szakasza

A közigazgatási pert a Kptv. eljárási szempontból két szakaszra osztja. Ez elsőben, amelyet előkészítő szakasznak neveznek, egyes bíró vizsgálja, hogy alaki szempontból megteremtődtek-e a közigazgatási per lefolytatásának a feltételei, lefolytatható-e az érdemi törvényességi felülvizsgálat, a keresetlevélben megfogalmazott kereseti kérelem megalapozottságának az elbírálása. Amennyiben ezek az alaki követelmények nem teljesülnek, az eljáró bíró végzéssel elveti a kereseti kérelmet. Az elvetés okait két csoportba sorolhatjuk, az egyik csoportban a keresetlevél formai hiányosságai tartoznak, míg a másik esetben a közigazgatási per lefolytatásának törvényes feltételei hiányoznak. Amennyiben a keresetlevél formai szempontól hiányos, az eljáró bíró hiánypótlásra szólítja fel a felperest. Amennyiben a bíró által meghatározott határidőben a felperes nem pótolja az alaki hiányosságokat, a bíró határozattal elveti a kereseti kérelmet.⁵⁴ Ugyancsak az eljáró bíró végzéssel veti el a keresetlevelet a Kptv. által meghatározott hét esetben: 1. a keresetlevelet a törvényes határidőn túl nyújtják be, 2. a megtámadott aktus nem számít közigazgatási határozatnak a Kptv. értelmében, a közigazgatás hallgatása esetében, 3. nem csatolták a megismételt kérelmet igazoló bizonyítékot, 4. a keresetlevéllel megtámadott közigazgatási határozat szemmel láthatóan nem érinti a felperes jogait vagy törvényen alapuló érdekeit, 5. a keresetlevél benyújtása után a közigazgatási határozatot már megsemmisítette a bíróság a másik ügyfél keresete alapján, 6. a keresetlevéllel megtámadott közigazgatási határozattal szemben helye volt a fellebbezésnek, de ezzel a jogorvoslati lehetőséggel a felperes nem élt, végül 7. a közigazgatási perben, ugyanabban az ügyben előzőleg már döntés született.⁵⁵ Mindkét esetben, a bíró keresetlevelet elvető határozata ellen a felperes jogorvoslattal élhet, a kézbesítéstől számított 8 napon belül kifogást nyújthat be a Közigazgatási Bírósághoz, amelyről a bíróság hármas külön tanácsa dönt, ugyancsak határozattal. Ezzel a már jogerős végzéssel a bíróság elvetheti, vagy elutasíthatja kifogást, amennyiben az megalapozott, akkor helyt ad a kifogásnak, hatályon kívül helyezi az egyes bíró keresetét elvető határozatát, és ezzel a per az érdemi eljárás sza-

52 Zakon o upravnim sporovima, 24. szakasz, 1. bek. 5. pont.

53 Zakon o upravnim sporovima, 24. szakasz, 2. bek.

54 Zakon o upravnim sporovima, 25. szakasz, 1. bek.

55 Zakon o upravnim sporovima, 26. szakasz, 1. bek.

kaszában folytatódik.⁵⁶ A közigazgatási per előkészítő szakaszában a Közigazgatási Bíróság rendszerint érdemben nem bírálja el a kereseti kérelem megalapozottságát, ettől azonban a Kptv. egy esetben kivételt tesz. Amennyiben ez eljárásnak ebben a szakaszában a bíróság megállapítja, hogy az egyértelműen törvénytörő, akkor ítéletével megsemmisítheti azt, ha előzőleg felhívja az alperest, hogy nyilatkozzon.⁵⁷

A közigazgatási per érdemi szakasza

A kereset elbírálása

A közigazgatási per érdemi szakasza azzal kezdődik, hogy a bíróság válaszra elküldi az alperesnek, illetve a harmadik érdekelt félnek a felperes keresetlevelét a csatolmányokkal együtt.⁵⁸ Az alperes, a keresetlevelre adott válaszával együtt köteles a bíróságnak eljuttatni az ügyiratokat, amennyiben ezt nem teszi meg, illetve amennyiben az ügyiratok nincsenek meg, a bíróság tárgyaláson, maga állapítja meg a tényállást, és az ügyiratok nélkül bírálja el a keresetet.⁵⁹ Az eljárás hatékonyságát szolgálja a Kptv. azon rendelkezése, amelynek értelmében a közigazgatási per folyamán, a bíróság döntéséig az alperes bármikor módosíthatja a megtámadott közigazgatási határozatot, vagy a közigazgatás hallgatása miatt indított perben, meghozhatja a hiányzó határozatát, és erről értesíti a felperest és Közigazgatási Bíróságot.⁶⁰ Ebben az esetben a bíróság felkéri a felperest, hogy nyilatkozzon, elégedett-e az új határozattal, amennyiben elégedett, illetve a határidőben erre nem válaszol, a közigazgatási pert a bíróság határozattal beszünteti, ellenkező esetben a közigazgatási per az új határozat ellen folyik tovább.⁶¹

A szóbeli tárgyalás

A Kptv. egyik jelentős újdonsága az, hogy főszabályként elrendeli, hogy a bíróság a döntését az közigazgatási per során, a szóbeli tárgyaláson megállapított tényállásra alapozza, nem pedig a közigazgatási eljárásban megállapított tényállásra.⁶² A fentiekben, a Közigazgatási Bíróság gyakorlatának ismertetése során már utaltunk arra, hogy a bírói gyakorlat a főszabállyal ellentétes, illetve hogy a közigazgatási perek döntő többségén a Közigazgatási Bíróság szóbeli tárgyalás megtartása nélkül bírálja el a keresetet, a közigazgatási eljárásban megállapított tényállás alapján. Ezt a gyakorlatot az teszi lehetővé, hogy maga a Kptv. rendelkezései lehetővé tesznek kivételeket a főszabály alól, azzal, hogy úgy rendelkezik, hogy a szóbeli tárgyalástól a bíróság

56 Zakon o upravnim sporovima, 27. szakasz.

57 Zakon o upravnim sporovima, 28. szakasz, 1. bek.

58 Zakon o upravnim sporovima, 30. szakasz, 1. bek.

59 Zakon o upravnim sporovima, 30. szakasz, 2–3. bek.

60 Zakon o upravnim sporovima, 29. szakasz, 1. bek.

61 Zakon o upravnim sporovima, 29. szakasz, 2–4. bek.

62 Zakon o upravnim sporovima, 33. szakasz, 1. bek.

eltekinthet, amennyiben a per tárgya szemmel láthatóan nem követeli meg a tanúk közvetlen meghallgatását és a tényállás bírósági megállapítását, illetve amennyiben a peres felek egyetértenek a szóbeli tárgyalás mellőzésével.⁶³ Főleg az első kivétel igen széles szabad bírói mérlegelést tesz lehetővé, amely lehetőséggel a gyakorlatban, a bíróság széleskörűen él is. A törvény ugyan kötelezi a bíróságot, hogy indokolja meg, miért tekint el a szóbeli tárgyalás megtartásától ez azonban egy olyan formális kötelezettség amelynek a gyakorlati jelentősége minimális, hiszen a közigazgatási perek döntő többségében a Közigazgatási Bíróság döntése ellen semmiféle jogorvoslatnak sincs helye.⁶⁴ Mindazonáltal, a közigazgatási perek néhány fajtájában, a szóbeli tárgyalás megtartásától nem tekinthet el a bíróság, ezek elsősorban azok a perek, amelyben a bíróság ítéletével helyettesíti a közigazgatási határozatot, maga dönt a közigazgatási ügyben, illetve amennyiben a közigazgatási eljárásban több ügyfél vett részt ellentétes érdekekkel, végül pedig amikor az ügyiratok hiányában a tényállást a bíróságnak kell megállapítania.⁶⁵ A 2017. évben a Közigazgatási Bíróság mindössze 1399 elbírált ügyben tartott szóbeli tárgyalást, ami az elbírált ügyek mindössze 7%-át képezi.⁶⁶

A Kptv. a szóbeli tárgyalásra vonatkozóan mindössze néhány tömör rendelkezést tartalmaz. A szóbeli tárgyalás időpontját a bírói tanács elnöke határozza meg, amelyre beidézi a felperest, az alperest, illetve az érdekelt harmadik felet, amennyiben ilyen van, a tárgyalás elhalasztásáról a tanácselnök dönt.⁶⁷ A szabályosan beidézett peres felek távolmaradása nem akadályozza a szóbeli tárgyalás megtartását, az meg tartható a távolmaradó peres fél nélkül is.⁶⁸ A szóbeli tárgyalást a tanács elnöke vezeti, ezen elsőnek az előadó bíró kap szót, aki összefoglalja a tényállást és a per lényegét, anélkül hogy annak megoldásáról véleményt nyilvánítana. Őt követően, a felperes és annak képviselője, az alperes képviselője, ezek után pedig a harmadik érdekelt fél kap szót.⁶⁹ A bíróság a tárgyalás során dönt arról, mely bizonyítékok lesznek felhasználva. A szóbeli tárgyalás nyilvános, a nyilvánosság kizárásáról a bírói tanács dönt, amennyiben azt a nemzetbiztonság, a közrend, a közérdekek, a kiskorú érdekei vagy a felek magánéletének a védelme indokolja.⁷⁰

A Közigazgatási Bíróság döntései

A felperes keresetének megalapozottságáról a bíróság ítélettel dönt, minden más kérdésben a bíróság határozattal dönt.⁷¹

63 Zakon o upravnim sporovima, 33. szakasz, 2. bek.

64 Zakon o upravnim sporovima, 33. szakasz, 3. bek.

65 Zakon o upravnim sporovima, 34. szakasz, 1–2. bek.

66 Godišnji izveštaj o radu Upravnog suda po materijama za period od 01. januara 2017. do 31. decembra 2017. g. 9.

67 Zakon o upravnim sporovima, 36. szakasz.

68 Zakon o upravnim sporovima, 38. szakasz.

69 Zakon o upravnim sporovima, 39. szakasz.

70 Zakon o upravnim sporovima, 35. szakasz, 1–2. bek.

71 Zakon o upravnim sporovima, 40. szakasz, 1. bek.

Az ítélet meghozatala, alakja és tartalma

Az ítéletet a három tagú bírói tanács hozza meg, szavazattöbbséggel, zárt ajtók mögötti vita után, amelyről jegyzőkönyv készül, ezt a tanács tagjai és a jegyzőkönyvvezető is aláírja.⁷² Az ítéletet a szóbeli tárgyalás berekesztését követő legfeljebb 15 napon belül kell meghozni.⁷³ Az ítéletnek tartalmaznia kell a bíróság megjelölését, a bírói tanács elnökének, tagjainak és a jegyzőkönyvvezetőnek a nevét, a felek és azok képviselőinek a megjelölését, a per tárgyát, az ítélethozatal és az ítélet nyilvánosságra hozatalának a napját, az ítélet rendelkező részét, az ítélet indokolását és a jogorvoslatra vonatkozó útmutatást. Az ítélet eredeti példányát a tanács elnöke és a jegyzőkönyvvezető írja alá.⁷⁴ A peres felek az ítéletet hitelesített átiratban kapják meg.⁷⁵ Az ítélet rendelkező részének és az indokolásának a tartalmára vonatkozóan a polgári perrendtartás szabályai érvényesek.⁷⁶

Az ítélet típusai

A Közigazgatási Bíróság ítéletével vagy elutasítja a felperes keresetét mint megalapozatlant, vagy helyt ad a keresetnek, mint megalapozottnak. Ez utóbbi esetben többféle ítéletet különböztethetünk meg. A bíróság ítéletével akkor utasítja el a felperes keresetét, amennyiben megállapítja, hogy a közigazgatási határozat nem törvénytisztító, de abban az esetben is, ha a bíróság megállapítja, hogy a közigazgatási határozat meghozatala során voltak bizonyos szabálytalanságok, de azok nem befolyásolták a közigazgatási határozat törvényességét. A közigazgatás hallgatása esetében, a bíróság akkor utasítja el a keresetet, ha megállapítja, hogy a közigazgatási hatóságnak nem volt kötelessége határozatot hozni, ezért hallgatása nem törvénytisztító.

A felperes keresetének helyt adó ítélet négyféle lehet. Az első esetben az ítélettel a Közigazgatási Bíróság megsemmisíti a törvényellenes közigazgatási határozatot, de nem dönt a közigazgatási ügyben és nem is rendeli el a megismételt döntéshozatalt a hatóság részéről.⁷⁷ Ebben az esetben törvényesség a közigazgatási határozat jogrendből való eltávolításával teljességgel helyreáll. Például, amennyiben a hatóság ingatlanadót állapított meg olyan személy esetében, aki nem tulajdonosa vagy használója az adott ingatlandnak, a jogszerűség az ilyen határozat megsemmisítésével teljességgel helyreáll, új közigazgatási határozat meghozatalára nincs szükség. A keresetnek helyt adó ítélet második típusa az, amikor a bíróság ítéletével részben vagy egészében megsemmisíti a törvénytelen határozatot, és új, immár törvényes határozat meghozatalára kötelezi a hatóságot. Ebben az esetben a hatóságnak az új határozat meghozatalakor

72 Zakon o upravnim sporovima, 40. szakasz, 3–4. bek.

73 Zakon o upravnim sporovima, 46. szakasz, 2. bek.

74 Zakon o upravnim sporovima, 47. szakasz, 3. bek.

75 Zakon o upravnim sporovima, 47. szakasz, 4. bek.

76 Zakon o upravnim sporovima, 74. szakasz.

77 A közigazgatási perben a törvénytelen határozatot a bíróság megsemmisíti és nem hatályon kívül helyezi, azaz ex nunc hatálytalanná, meghozatalának pillanatától törli a jogrendből.

figyelembe kell vennie a bíróság ítéletében megfogalmazott jogértelmezéseket és utasításokat. A felperes keresetének helyt adó bírósági ítélet harmadik esete az ügydöntő bírósági ítélet, amellyel a bíróság érdemben, maga bírálja el a közigazgatási ügyet. A Kptv. ezekre az ítéletekre vonatkozóan két általános feltételt határoz meg: akkor lehet a közigazgatási ügyet érdemben elbíráló és a határozatot helyettesíthető ítéletet hozni, amennyiben a megállapított tényállás ehhez szilárd alapot biztosít, valamint ha a közigazgatási ügy természete ezt lehetővé teszi.⁷⁸ Még ezen esetekben sem hozhat a bíróság ilyen ítéletet, ha ítélet meghozatalát külön törvény zárja ki, vagy amikor a szabad mérlegeléssel meghozott közigazgatási határozat törvényességét bírálja el a bíróság.⁷⁹ Ugyanakkor olyan esetet is ismer a Kptv., amikor a közigazgatási ügy érdemi eldöntése a bíróság számára kötelező. Ezekre azokban a perekben kerül sor, amikor az ügydöntő ítélet meghozatala nem kizárt, a bíróság maga állapította meg a tényállást, és amikor a közigazgatási határozat megsemmisítése és az új eljárás vezetése a felperes számára olyan kárt okozhatna, amelyet utólag nehezen lehetne kárpótolni.⁸⁰ Ehhez az esethez hasonlóan a Kptv. úgy mond kötelezően ilyen ítélet meghozatalát írja elő abban az esetben is, amennyiben a közigazgatási hatóság a határozat megsemmisítése esetében, a megismételt eljárás után olyan új határozatot hoz, amely ellenkezik a bíróság ítéletében megfogalmazott jogértelmezéssel és utasításokkal, azokkal ellentétes.⁸¹ A közigazgatás „ellenkezése” esetében a Közigazgatási Bíróság érdemben eldöntheti a szabad mérlegelési joggal elbírált közigazgatási ügyet is, noha ebben a szerb közigazgatási jogi tudományban nincs egyetértés.⁸² A fentiek alapján megállapítható, hogy a közigazgatási ügyet érdemben elbíráló ítéletnek a Kptv. szélesre tárta a kaput, ugyanakkor a törvényhozó szándékát a bírói gyakorlat nagymértékben meghiúsította azzal, hogy ilyen ítéleteket a gyakorlatban a Közigazgatási Bíróság nem, vagy csak a statisztikai hibahatár nagyságrendjében hoz.⁸³ A felperes számára kedvezően záruló bírósági ítélet negyedik esete a közigazgatás hallgatása miatti keresetre vonatkozik. Az ilyen ítélet rendelkező része két részből áll. Az elsőben a bíróság helyt ad a felperes keresetének és megállapítja, hogy a hatóság törvényt sértett azzal, hogy nem hozott határozatot, a második részben a bíróság kötelezi a hatóságot a határozathozatalra, vagy érdemben bírálja el a közigazgatási ügyet amennyiben ennek törvényes feltételei adottak.⁸⁴

Amennyiben a felperes keresetében polgárjogi igényt fogalmazott meg – mondjuk kártérítési igényt –, akkor a keresetnek helyt adó ítéletben a bíróság erről is dönthet,

78 Zakon o upravnim sporovima, 43. szakasz, 1. bek.

79 Zakon o upravnim sporovima, 43. szakasz, 2–3. bek.

80 Zakon o upravnim sporovima, 43. szakasz, 5. bek.

81 Zakon o upravnim sporovima, 43. szakasz, 5. bek.

82 Tomić azon az állásponton van, hogy ezt a Kptv. rendelkezései nem teszik lehetővé, Lásd TOMIĆ, Zoran (2010): *Komentar Zakona o upravnim sporovima*. (Közigazgatási perekről szóló törvény kommentárja) Beograd, Pravni fakultet u Beogradu. 523–524., 526., míg Cucić ennek lehetőségét komoly érvekkel támasztja alá a törvény rendelkezéseinek értelmezésén keresztül. CUCIĆ (2015) 264.

83 TEOFILOVIĆ–KORHECZ (2018) 287.

84 Zakon o upravnim sporovima, 44. szakasz.

de arra is utasíthatja a felperest, hogy általános hatáskörű bíróság előtt, külön polgári perben érvényesítse ezt a követelését.⁸⁵

A határozat és annak fajtái

A fentiekben már szoltunk arról, hogy a kereset érdemi elbírálásán kívül, a Közigazgatási Bíróság minden döntését határozat formájában hozza meg. A határozat, alaki követelmények vonatkozásában megegyezik az ítélettel. A Kptv. többrendelkezésében nevesíti azokat az eseteket amikor a Közigazgatási Bíróság határozattal dönt: a keresettel megtámadott végleges közigazgatási határozat végrehajtásának a felfüggesztéséről,⁸⁶ a keresetlevél elvetéséről,⁸⁷ az elvető határozat elleni kifogásról,⁸⁸ a közigazgatási eljárás leállításáról, amennyiben a hatóság megváltoztatta a határozatát, vagy ha a felperes visszavonja a keresetét,⁸⁹ a bíróság ítéletével ellentétesen eljáró hatóság vezetőjére kirótt pénzbírságról⁹⁰ stb. A fentiekben túl, számos egyéb, elsősorban eljárásvezetési kérdésben is határozattal dönt a bíróság, ilyen például a perköltségek megítéléséről szóló határozat.

Jogorvoslat

A Kptv. értelmében a Közigazgatási Bíróság döntései mindenkire nézve kötelező érvényűek, jogerősek és végrehajthatók.⁹¹ Ennek a rendelkezésnek a következménye, hogy a jogorvoslati eszközök között nem szerepel a fellebbezés mint rendes jogorvoslati eszköz. A Kptv. úgy rendelkezik, hogy a feleknek három jogorvoslati eszköz áll a rendelkezésére: a kifogás, valamint két rendkívüli eszköz a bírósági döntés iránti felülvizsgálati kérelem (a továbbiakban: felülvizsgálati kérelem), valamint a perújrafelvétel. A kifogásról már írtunk az előzőekben, ezzel az egyes bíró döntéseivel elégedetlen felperes élhet a közigazgatási per előkészítő szakaszában, de ezzel támadható meg a közigazgatási per leállításáról hozott határozat is. A kifogásról a Közigazgatási Bíróság külön tanácsa dönt, ez a döntés pedig minden esetben jogerős.⁹²

A Közigazgatási Bíróság jogerős ítélete vagy határozata ellen a felek, kizárólag ügyvéden keresztül, valamint az ügyész, törvénysértésre hivatkozva felülvizsgálati kérelmet nyújthatnak be, a bírósági döntés kézbesítésétől számított harminc napos határidőben közvetlenül a Legfelsőbb Semmítőszékhez.⁹³ A felülvizsgálati kérelmet a következő esetekben lehet benyújtani: amennyiben ezt maga a Kptv. vagy más

85 Zakon o upravnim sporovima, 45. szakasz.

86 Zakon o upravnim sporovima, 23. szakasz, 4. bek.

87 Zakon o upravnim sporovima, 25–26. szakasz.

88 Zakon o upravnim sporovima, 27. szakasz, 3. bek.

89 Zakon o upravnim sporovima, 60–62. szakasz.

90 Zakon o upravnim sporovima, 75. szakasz, 1–2. bek.

91 Zakon o upravnim sporovima, 7. szakasz.

92 Zakon o upravnim sporovima, 27. szakasz, 3. bek.

93 Zakon o upravnim sporovima, 51. szakasz, 1. bek.

törvény lehetővé teszi, amennyiben az ítélettel a Közigazgatási Bíróság maga döntött a közigazgatási ügyben, valamint ha a közigazgatási eljárás során a fellebbezés törvénnyel ki volt zárva.⁹⁴ Noha ez a fenti rendelkezésekből első látásra nem feltétlenül következik, a felülvizsgálat lehetősége valójában igen korlátozott. Már említettük, hogy a Közigazgatási Bíróság csak elvétve dönt el közvetlenül ítéletével a közigazgatási ügyet, így az ilyen esetekben benyújtott felülvizsgálati kérelmek is sokkal inkább az egyetemi jegyzetek lapjain jelennek meg, mintsem a Legfelsőbb Semmitőszék gyakorlatában. Ugyancsak kevés olyan közigazgatási ügy van, amelyben kizárt a fellebbezés lehetősége, de ezek már nem olyan ritkák a gyakorlatban.⁹⁵ Az is ritkaságszámba megy, hogy külön törvény írja elő a közigazgatási perben hozott ítélet elleni felülvizsgálat lehetőségét.⁹⁶ A Kptv. egyetlen konkrét esetben írja elő a felülvizsgálati kérelem benyújtásának lehetőségét, ez pedig amennyiben a Közigazgatási Bíróság elveti vagy elutasítja a perújrafelvételi keresetet.⁹⁷

Amennyiben a felülvizsgálati kérelem engedélyezett, és annak nincsenek alaki hibái a Legfelsőbb Semmitőszék érdemben bírálja el azt. A Legfelsőbb Semmitőszék szóbeli tárgyalás nélkül dönt a felülvizsgálati kérelemről, elutasíthatja azt, vagy helyt ad neki mint megalapozottnak.⁹⁸ Amennyiben helyt ad a felülvizsgálati kérelemnek a Legfelsőbb Semmitőszék hatályon kívül helyezheti vagy megváltoztathatja a Közigazgatási Bíróság döntéseit.⁹⁹ Amennyiben hatályon kívül helyezi, akkor a visszautalja a Közigazgatási Bíróságnak, az a megismételt döntéshozatalnál köteles eljárni a Legfelsőbb Semmitőszék megjegyzései és utasításai értelmében.¹⁰⁰

Perújrafelvétel

A perújrafelvétel gyakorlatilag az összes bírósági eljárás esetében lehetséges, és annak okai is hasonlóak. Ez alól nem kivétel a közigazgatási per sem. A perújrafelvételi keresetet az ítélet jogerősségétől számított legfeljebb öt éven belül lehet benyújtani, és róla az a bíróság dönt (ez legtöbbször a Közigazgatási Bíróság, de kivételesen dönthet a Legfelsőbb Semmitőszék is), amelyre a perújrafelvétel okai vonatkoznak. A Kptv. hét esetet nevesít, ezekre hivatkozva lehet a perújrafelvételi kereset benyújtani:

94 Zakon o upravnim sporovima, 49. szakasz.

95 Például ide tartoznak a kormány határozatai, amelyekkel kinevezi a helyettes államtitkárokat.

96 Ilyen lehetőséget ír elő a cégnyilvántartásba vételi eljárásáról szabályozó törvény – Zakon o postupku registracije u Agenciji za privredne registre, Službeni glasnik RS, br. 99/2011 i 83/2014, 32. szakasz.

97 Zakon o upravnim sporovima, 64. szakasz.

98 Zakon o upravnim sporovima, 55. szakasz, 1. bek.

99 Zakon o upravnim sporovima, 55. szakasz, 2. bek.

100 Zakon o upravnim sporovima, 55. szakasz, 3. bek.

1. új tények és bizonyítékok merülnek fel, amelyek ismeretében a fél számára kedvezőbb döntés született volna;
2. ha a jogerős ítélet az eljáró bíró vagy más bírósági alkalmazott bűncselekményének a következménye, vagy a fél, vagy jogi képviselőjének csalásának a következménye és ez bűncselekményt képez;
3. amennyiben az ítélet büntetőjogi és vagy polgári jogi bírósági ítéleten alapul, és ezt a későbbiekben másik jogerős ítélettel hatályon kívül helyezték;
4. amennyiben az ítélet hamis okiraton, vagy a tanú, vagy a szakértő hamis tanúvallomásán alapszik;
5. amennyiben a félnek lehetősége van felhasználni egy előző, ugyanazon közigazgatási ügyben hozott bírósági ítéletet;
6. amennyiben a harmadik érdekelt félnek nem tették lehetővé a perben való részvételt;
7. amennyiben az Európai Emberi Jogi Bíróság utólag meghozott döntése, ugyanazon ügyben hatással lehet a jogerős ítélettel eldöntött bírósági eljárás kimenetére.¹⁰¹

Amennyiben az eljáró bíróság formailag rendben találja a perújrafelvételi keresetet és indokoltnak találja azt, megismétli azokat az eljárási cselekményeket amelyekre a perújrafelvétel okai vonatkoznak. Ezek után a bíróság ítéletet hoz, ezzel az előző ítéletet megerősítheti, azt hatályon kívül helyezheti vagy megváltoztathatja.¹⁰²

A Közigazgatási Bíróság határozata ellen, amellyel elveti vagy elutasítja a felülvizsgálati keresetet, vagy a felülvizsgálat tárgyában hozott ítélete ellen felülvizsgálati kérelem nyújtható be a Legfelsőbb Semmítőszékhez.¹⁰³

A közigazgatási perben hozott ítélet végrehajtása

A Közigazgatási Bíróság ítéletei jogerősek és végrehajthatók. A közigazgatási perben meghozott ítéletek végrehajtását aránylag részletesen szabályozza a Kptv. Mindazonáltal az ítéletek jelentős hányadánál, a végrehajtás mint az eljárás fázisa, fel sem merül. A keresetet elutasító ítéletek, valamint a keresetnek helyt adó ítéletek egy részénél¹⁰⁴ végrehajtásnak egyszerűen nincs helye, a törvényesség magával az ítélet meghozatalával helyreáll. Ugyanakkor a keresetnek helyt adó ítéletek többségénél szükség van a bírósági ítélet végrehajtására a közigazgatási hatóságok aktív cselekvő magatartására. Az ilyen esetek többségében a Közigazgatási Bíróság ítéletével megsemmisíti a törvényt sértő végleges közigazgatási határozatot és észrevételeivel, állásfoglalásaival, valamint utasításaival összhangban új határozat meghozatalára kötelezi a határozatot hozó hatóságot, ezzel a közigazgatási eljárás a határozat meghozatala

101 Zakon o upravnim sporovima, 56. szakasz, 1. bek.

102 Zakon o upravnim sporovima, 63. szakasz, 2. bek.

103 Zakon o upravnim sporovima, 64. szakasz.

104 Ezek azok az ítéletek amelyekkel a bíróság helyt ad a keresetnek és megsemmisíti a törvényt sértő határozatot, amelynek nem volt jogalapja de nincs szükség új határozatra.

előtti fázisba kerül vissza.¹⁰⁵ A hatóság késedelem nélkül, de legfeljebb az ítélet kézbesítésétől számított 30 napos határidőn belül köteles új határozatot hozni, miközben kötelezik őt a bíróság jogi álláspontja és az eljárással kapcsolatos megjegyzései.¹⁰⁶ A Kptv. újdonságai közé tartoznak azok az aránylag részletes rendelkezések, amelyek arra az esetre vonatkoznak, ha a közigazgatási hatóság nem jár el a Közigazgatási Bíróság ítélete alapján, akár úgy, hogy új határozatát nem a bíróság utasításaival összhangban hozza meg, akár úgy, hogy egyáltalán nem hoz új határozatot. Ilyen esetekben a Kptv. lehetővé teszi a közigazgatási hatóság vezetőjének a bíróság általi megbírságolását és felelősségre vonásának a kezdeményezését.¹⁰⁷ Ezentúl, ilyen esetekben a felperes újabb keresettel kezdeményezheti, hogy a Közigazgatási Bíróság újabb ítéletével érdemben döntse el a közigazgatási ügyet.¹⁰⁸ A fentiekén túl, a felperesnek joga van kártérítést követelni az elmaradt végrehajtás címén.

A gyakorlatban ugyan szinte nem találkozhatunk ilyen esetekkel, de a Kptv. sok esetben lehetővé teszi, hogy a bíróság ítéletével maga döntse el a közigazgatási ügyet és azzal helyettesítse a közigazgatási határozatot. Ezen ítéletek végrehajtására a közigazgatási eljárás végrehajtási szabályai az irányadóak. Ezek értelmében kétféle végrehajtás létezik. Amennyiben a közigazgatási határozat pénzügyi kötelezettséget ír elő, annak végrehajtása bírósági úton történik, minden egyéb esetben közigazgatási végrehajtással. A közigazgatási végrehajtást, szabály szerint az a közigazgatási szerv köteles lefolytatni, amely első fokon járt el az ügyben.¹⁰⁹ Amennyiben az illetékes közigazgatási szerv nem hajtja végre a bíróság ilyen ítéletét, a Közigazgatási Bíróság ellene ugyanazokat a szankciókat foganatosíthatja, amelyeket a fentiekben már ismertettünk (bírságolás, a végrehajtási határozat bíróság általi meghozatala, felelősségre vonás kezdeményezése). Egészében megállapíthatjuk, hogy a törvényes rendelkezések szintjén a Közigazgatási Bíróságnak széles eszköztára van arra az esetre, amennyiben a közigazgatás semmibe venné az ítéleteit. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a gyakorlatban a bíróság csak elvétve él ezekkel a lehetőségekkel, noha ítéleteinek a késedelemes vagy törvénytelen végrehajtása aránylag gyakori jelenség.

Zárszó

A közigazgatási határozatok bírósági felülvizsgálata Szerbiában a Közigazgatási Bíróság kizárólagos hatáskörébe tartozik. Ez a bíróság a szerbiai Alkotmánybíróságtól eltérően a bíróságok szervezetébe szervesen beépített országos hatáskörű törvényszék, amelyre az összes bíróságra vonatkozó, egységes szabályozás érvényes. A közigazgatási per, amelyet külön törvény szabályoz az esetek döntő többségében egyszintű és a jogorvoslat lehetősége nélkül, a Közigazgatási Bíróság jogerős döntésével zárul.

105 Zakon o upravnim sporovima, 69. szakasz, 1. bek.

106 Zakon o upravnim sporovima, 69. szakasz, 2. bek.

107 Zakon o upravnim sporovima, 70. szakasz, 71. szakasz, 75. szakasz.

108 Zakon o upravnim sporovima, 70. szakasz, 1. bek.

109 Zakon o opštem upravnom postupku, 191. szakasz.

A jogállamiság követelményével összhangban az Alkotmány és a Kptv. teljeskörűen lehetővé teszi az egyének jogairól döntő hatósági határozatok bírósági felülvizsgálatát, és ennek elsődleges szereplője a Közigazgatási Bíróság. Mindazonáltal, a közigazgatási bíráskodás gyakorlata számos olyan anomáliáról tanúskodik, amelyek joggal kérdőjelezik meg a bírósági felülvizsgálat hatékonyságát. 2010. évi megalakulása óta a Közigazgatási Bíróság eredménytelenül küzd a lassú ügyintézés és a megörökölt, majd tovább növekedő ügyhátalék problémájával. Az évi több mint 20 ezer új ügygel a közigazgatási bírák képtelenek hatékonyan megbirkózni, annak ellenére sem, hogy az ügyek több mint 90%-ában szóbeli tárgyalás nélkül születnek meg a döntések. A jelenlegi helyzetben gyors és látványos javulást a bírák számának 25%-os, 2018-ra tervezett növekedése sem hozhat. A bírák számának növelése mellett, a tanácsosok és fogalmazók számának hasonló arányú növelése is elengedhetetlen lenne. A humán kapacitások erősítése mellett, a jelenlegi gondok orvoslására különböző szakmai javaslatok születtek. Felmerült annak szükségessége, hogy létrehozzák az elsőfokú körzeti közigazgatási bíróságokat, de az is, hogy a közigazgatási eljárás szabályait úgy módosítsák, hogy a másodfokú közigazgatási szerv ne tehesse meg azt, hogy többször új eljárásra kötelezze az elsőfokú szervet, hanem (másodjára) legyen számára kötelező az ügy érdemi elbírálása, különösen a közigazgatási perek esetében.¹¹⁰ Továbbá, érdemes lenne megvizsgálni annak szükségességét is, hogy a Kptv. rendelkezéseit úgy módosítsák, hogy az kötelezze a Közigazgatási Bíróságot a közigazgatási ügy érdemi elbírálására mindazon esetekben, amelyek során a másodfokú közigazgatási szerv, ugyanabban az ügyben, harmadszor is törvénytelen határozatot hoz.

Felhasznált irodalom

- CUCIĆ, Vuk V. (2015): *Upravni spor pune jurisdikcije – Moledi i vrste*. Beograd, Pravni fakultet u Beogradu. PhD-értekezés. 270–276. Forrás: <https://fedorabg.bg.ac.rs/fedora/get/o:10148/bdef:Content/get> (2018. 10. 02.)
- LILIĆ, Stevan – DIMITRIJEVIĆ, Predrag – MARKOVIĆ, Milan (2006): *Upravno pravo*. (Közigazgatási jog) Beograd, Savremena administracija.
- LILIĆ, Stevan (1998): *Upravno pravo*. (Közigazgatási jog) Beograd, Savremena administracija.
- MILKOV, Dragan (2003): *Upravno pravo III. – Kontrola uprave* (Közigazgatási jog III. – A közigazgatás ellenőrzése) Novi Sad, Univerzitet u Novom Sadu – Pravni fakultet.
- TEOFILOVIĆ, Petar – KORHECZ, Tamás (2018): *Upravno postupanje i sudska kontrola zakonitosti upravnih akata*. (Közigazgatási eljárás és a közigazgatási határozatok törvényességének bírósági felülvizsgálata) Beograd, Službeni glasnik.
- TOMIĆ, Zoran (2010): *Komentar Zakona o upravnim sporovima*. (Közigazgatási perekéről szóló törvény kommentárja) Beograd, Pravni fakultet u Beogradu.

110 TRIFKOVIĆ, Milijana (2017): *Povreda prava na suđenje u razumnom roku pred organima uprave*. (Az észszerű időn belüli tárgyalás jogának a megsértése a közigazgatási szervek által) Beograd, Anali Pravnog Fakulteta u Beogradu. 3. 203.

TRIFKOVIĆ, Milijana (2017): *Povreda prava na suđenje u razumnom roku pred organima uprave*. (Az észszerű időn belüli tárgyalás jogának a megsértése a közigazgatási szervek által) Beograd, Anali Pravnog Fakulteta u Beogradu. 3.

Jogforrások

Ustav Republike Srbije, Službeni glasnik RS, br. 98/2006

Zakon o postupku registracije u Agenciji za privredne registre, Službeni glasnik RS, br. 99/2011 i 83/2014

Zakon o sedištima poručjima sudovi i javnih tužilaštava, Službeni glasnik RS, br. 101/2013.

Zakon o sudijama, Službeni glasnik RS, br. 116/2008, 58/2009 – odluka US, 104/2009, 101/2010, 8/2012, 121/2012, 124/2012, 101/2013, 111/2014, 117/2014, 40/2015, 63/2015, 106/2015, 63/2016, 47/2017.

Zakon o upravnim sporovima, Službeni glasnik RS, br. 111/2009.

Zakon o upravnom postupku, Službeni glasnik RS, br. 18/2016.

Zakon o uređenju sudova, Službeni glasnik RS, br. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 31/2011, 78/2011, 101/2011, 101/2013, 106/2015, 40/2015, 13/2016, 108/2016, 113/2017, 65/2018.

Zakon o Visokom savetu sudstva, Službeni glasnik RS, br. 116/2008, 101/2010, 88/2011, 106/2015.

Internetes források

Godišnji izveštaj o radu Upravnog suda po materijama za period od 01. januara 2017. do 31. decembra 2017. g. (A Közigazgatási Bíróság beszámolója a 2017. január 1. – december 31. közötti időszakra), 1. Forrás: www.up.sud.rs/uploads/useruploads/Izvestaji-o-radu-suda/GODI%C5%A0NJI-IZVE%C5%A0TAJ-ZA-2017.pdf (2018. 02. 02.)

Godišnji raspored poslova Upravnog suda za 2018. (A Közigazgatási Bíróság 2018 évi munkaterve) Godinu. Forrás: www.up.sud.rs/uploads/useruploads/godisnji-raspored/GODI%C5%A0NJI-RASPORED-POSLOVA-ZA-2018.pdf (2018. 02. 02.)

www.kurir-info.rs/vesti/drustvo/upravni-sud-resio-63-odsto-predmeta-74413.php (2012. 08. 02.)